

Földrajzi nevek a közigazgatásban *

1. Az állam szerepe a földrajzi nevek életében. Az államnak a földrajzi nevekkel kapcsolatban sokrétű szerepe van. Először is a közigazgatás területi illetékességi rendszerének meghatározása során kizárólagos jogköre lévén maga hoz létre és alkalmaz egy hierarchikusan szervezett, hézagmentesen illeszkedő területi egységekből álló rendszert, s az egyes egységek nevének meghatározásában jószerivel csak a hagyomány és a kommunikációs szempontok kötik. E nevek magas szintű jogszabályokban jelennek meg. Az állam további jogköreiben eljárva jogszabályokban állapít meg egyes meghatározott típusba sorolt neveket, így például a természetvédelmi oltalom alá helyezett területek és egyéb földrajzi képződmények nevét, termékek eredetvédelmi eljárásában használható neveket stb.; továbbá az ezekre specializált szervezetein keresztül nyilvántartja a természetes és jogi személyek címadatait, a lakott helyeket, a vízrendszer természetes és mesterséges elemeinek, illetve a vízkormányzással kapcsolatos műtárgyaknak a nevét stb. Számos épített műemléki örökségnek is kiemelkedő helynévi vonatkozása van.

Helyi önkormányzati szintre delegált feladat a közterületek és a településrészek nevének meghatározása, újabb egységek elnevezése. Az olyan, állami felügyelet alatt álló közszolgáltatások, mint például a közlekedés alapinfrastruktúrája, a közösségi közlekedés biztosítása, a postaszolgálat stb. sem nélkülözhetik a megfelelő lokalizáció és az egyértelműen azonosító földrajzi nevek rendszerét.

Az államszervezet nemcsak mint névalkotó és nyilvántartó van jelen, hanem mint az érdekszférájába tartozó nevek első számú szolgáltatója, közvetítője is. Éppen ezért egy ország névkultúrájának fontos része, civilizációs fokmérője, hogy nyelvileg helyesen formált, helyesírás tekintetében ellenőrzött, ugyanarra a földrajzi objektumra vonatkozóan egységesített nevek kerüljenek megjelenítésre a hivatali pecsételtől kezdve a menetrendeken és oktatási segédleteken át a közlekedési információs táblákig, megfelelő földrajzi vonatkoztatással, és ugyanezen formák kerüljenek a hírközlésbe, tájékoztatásba is. A jól szembeötlő, kiemelt helyen megjelenő feliratokat hajlamosak vagyunk a látott módon elfogadni. Természetesen nem az az elvárás, hogy csakis bürokratikus eljáráson keresztül lehessen bármiféle földrajzi nevet tartalmazó megjelenítést használni – ellenkezőleg, hiszen a névhasználat jelentős része kívül esik a közigazgatás érdekkörén, bár a névkultúra talán ezeken is számon kérhető.

Ugyancsak felveheti az állam a feladatai közé a földrajzi nevek helyes megjelenítését szolgáló tevékenységek (térképkészítés, adatbázisok stb.) létrehozását. Számos országban a térképészeti szektor mind a mai napig az államigazgatás keretein belül működik, vagy legalábbis állami ellenőrzés alatt álló intézményekben, ahogy az 1989-ig Magyarországon is volt. Az ilyen felállású rendszerekben az állami nyilvántartások számára lényeges földrajzi nevek és a megjelenítési oldal egységessége nagyobb fokot ér el. Más

* A VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus Névadás és névhasználat – a multikulturális Kárpát-medencében című szimpóziumán (Pécs, 2016. aug. 23.) elhangzott előadás írott változata.

kérdés, hogy a nevekkal kapcsolatos, ideológiai célzatú visszaéléseket is az erős szervezeti egységbe tömörített ágazaton lehet könnyen keresztülvinni.

Korunkban is vannak újabb kihívások. Új névtípusok jelennek meg a lezáratlan kárpótlás, a közlekedési infrastruktúra fejlődése, az épített környezet átalakulása következtében. Változnak a névadási szokások: emelkedőben van a pusztán megemlékező funkciót betöltő földrajzi nevek száma (pl. hidak elnevezése egy-egy település nevezetes szülöttjéről), egyre gyakrabban szeretnék, hogy vállalatok, cégek, illetve a gazdasági tevékenység (pl. turisztika) színtereinek a neve közterület és településrész nevébe kerüljön. Bővülőben vannak a központi nyilvántartások (cím, természetvédelmi oltalom, vizek, barlangok, műemlékvédelem stb.), melyek névigényét az ágazatok szereplőinek teljesíteniük kell.

A földrajzi nevek kezelése számos névtani kérdést vet fel, melyek ismeretét nem kérhetjük számon a hivatali apparátuson. LŐRINCZE LAJOS évtizedekkel korábban kifejtette, az államnak miféle támogatást kell kapnia a névtudomány szakembereitől, mind a személynevek (LŐRINCZE 1970: 326), mind a földrajzi nevek, főleg a településnevek kérdésében (LŐRINCZE 1970: 336). A nevek szélesebb körében hatáskörrel bíró testületekre való igény nemzetközi szinten is jelentkezett, az ENSZ földrajzinév-egységesítési konferenciái (UNCSGN), illetve Földrajzinév-szakértői Csoportja (UNGEGN) ajánlásokkal és módszertani segédlettel támogatja az ún. nemzeti földrajzinév-egységesítést (Manual 2006).

2. A Földrajzinév-bizottság. Az 1963-tól a Kartográfiai Vállalat keretein belül, majd 1989-től tárcaközi kormánybizottságként működő testület kormányrendelet alapján tevékenykedik a térképészetért is felelős földművelésügyi miniszter mellett. A több változáson keresztülment kormányrendelet (KormR1) olyan Földrajzinév-bizottság létrehozását tette lehetővé, amely a földrajzi nevek meglehetősen széles körében bír valamekkora illetékességgel, és a földrajzi nevekben érintett valamennyi ágazat (környezetvédelem, közlekedés, természetvédelem, vízügy, oktatás, statisztika, önkormányzatok, térképezés stb.) és valamennyi tudományág, így a nyelv-, a történet- és a földrajztudomány, illetve a térképészet együttműködéséhez biztosítja a keretet.

A rendelet az országos jelentőségű domborzat- és tájnév, a területnév, a természetvédelmi név, a víznév, az országos jelentőségű közlekedési és hírközlési név, az országnév, az igazgatásiterület-név, a helységnév, a településrésznév (helységrésznév), a közterületnév, a helyi jelentőségű közlekedési név, a nemzetiségi nyelvű hivatalos földrajzi név, a külföldi földrajzi név magyar megfelelője és a földrajzi megjelölés kategóriákhoz ad definíciót, illetve fűz hatásköröket (döntést, véleményezést vagy állásfoglalás adását).

A rendelet ugyancsak rendelkezik Magyarország Földrajzinév-tárának vezetéséről, amelyet a földügyi és térképészeti szakigazgatási szerv feladatává tesz.

3. A földrajzinév-egységesítés és -nyilvántartás hiányosságai. A Földrajzinév-bizottság (FNB) a mandátuma szerint azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyeket a rendelet 4. § (4) bekezdésében való felhatalmazás alapján az illetékes miniszter vagy valamely önkormányzat eléje terjeszt (más szerv vagy személy kérésére csak a tételesen nem szabályozott ügyekben ad állásfoglalást). Saját maga számára ugyanakkor nem készít tárgyalási anyagot, és nincs felhatalmazása arra, hogy a névhasználat területén észlelt visszás helyzetekben fellépjen. Egyetlen olyan részterület van, ahol a hivatalos eljárás megszakad az FNB véleményének hiányában: a helységek neve kapcsán, névváltoztatáskor vagy új helység elnevezésekor. A többi kategóriában a felelős ágazat aktivitása határozza

meg, mit tárgyal a bizottság, és mit nem. Az új vasútállomások nevét például minden esetben bizottsági döntést követően használja a MÁV (PERGER 2013: 83).

A többoldalú egyeztetésen alapuló, eredetileg megcélzott együttműködés szükségessége nyilvánvalóvá válik az alábbi, az FNB által nem tárgyalt eseteken keresztül is.

3.1. A Fővárosi Közgyűlésnek a közterület- és városrésznevek megállapításáról, azok jelöléséről, valamint a házszám-megállapítás szabályairól szóló rendelete (FővKgy1) a 3. mellékletben felsorolja a budapesti kerületeken belüli városrészek nevét azok pontos kiterjedésével. A hagyományos városrésznevek (pl. *Alsórákos, Istenhegy, Lipótváros, Németvölgy, Pestújhely, Sashegy, Tisztviselőtelep, Törökőr*) mellé számos újonnan elfogadott név került, mint *Infopark, Corvin negyed*.

A VIII. kerület a korábbi jogszabályok szerint (FővKgy2) négy városrészből állt, ezek le is fedték az egész kerületet: *Józsefváros, Istvánmező, Kerepesdűlő, Tisztviselőtelep* (RÁDAY szerk. 2003: 37). Ezt szüntette meg a jelen változtatás azzal, hogy a kerület területét negyedekbe osztották be, melyek megnevezése egy újabban feljövő névtípust képvisel.¹ Közsői elterjedtsége ellenére a *negyed* csak ritkán fordul elő a magyar tulajdonnevekben, talán ez is okozhatta a helyesírási bizonytalanságot. A kilenc negyed közül csak a *Palotanegyed* nevét írták a helyesírási szabályozás vonatkozó pontja (FNH. 3.6.) szerint, a többi külön: *Csarnok negyed, Corvin negyed, Ganz negyed, Losonci negyed, Magdolna negyed, Népszínház negyed, Orczy negyed, Százados negyed*. (Más kérdés, hogy a metrómegálló nevében egy harmadik, kötőjeles megoldást választottak valakik: *Corvin-negyed*.) A Józsefvárosban szakvéleményt igényeltek a nevek írásmódja tárgyában, de nem az erre felhatalmazással bíró bizottsághoz fordultak. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének nyelvi közönségszolgálatára részéről szakvéleményezésre felkért, helyesírási kérdésekkel foglalkozó szakember viszont – az interneten elérhető dokumentum tanúsága alapján – nem tudta elkülöníteni a településrész (városrész) és a közterület fogalmát (JvJav., 4. melléklet), így az írásmódra is alapvetően hibás – és azóta immár széles körben így használt – javaslatokat tett. Valamennyi esetben az egybeírt forma lenne helyes.

A fővárosi rendeletben további városrészneveket is kötőjeles írásmóddal határoztak meg az egybeírt helyett, pl. *Belső-Ferencváros, Külső-Ferencváros, Hármashatár-hegy, Óbudai-sziget*. (Az utolsóról nem tudni, valóban városrészi funkcióban, vagy pedig természetföldrajzi objektumként, rendszerkényszer folytán került a felsorolásba.) Ahol viszont kötőjel kellett volna, különírták: *Gloriett telep*. A már idézett határozatban (FővKgy2) még helyesen állt a megnevezés.

Összetettebb probléma az *Óbuda hegyvidéke*, amelynek kapcsán az elnevezők nem vették figyelembe – a helyesíráson túl – azokat a leendő névhasználati módokat, amelyekkel a helyieknek meg kell majd küzdeniük; így a körülményes címzés, intézménynévbe olvadás, képzés és toldalékolás eseteit, összességében tehát a névszerűséget. A problémák elkerülése végett fel kellett volna hívni a figyelmet arra, hogy az anyatelepülés (itt: kerület) neve nem része a városrész nevének, annak ellenére sem, hogy az élet sok színterén lehet és szokás kötőjelesen együtt használni ezeket, így feleslegesen szerepel például a csepeli városrésznevekben: *Csepel-Csillagtelep, Csepel-Erdőalja, Csepel-Erdősor, Csepel-Háros, Csepel-Királyerdő, Csepel-Királymajor* stb.

¹ RÁDAY MIHÁLY szerint ez „Budapest történetét sértő változtatás! Megszűnt az 1777 óta ezt a nevet viselő Józsefváros!” (RÁDAY szerk. 2013: 60.)

3.2. Nem mint jogszabállyal megtámogatott névalakok, hanem a témakör rokonsága miatt következék itt a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) helységnévtárában fellelhető településrészek (a központi belterületeken kívüli egyéb belterületek és a külterületi településrészek) anyaga. Az ezekre vonatkozó adatokat a KSH évenként begyűjti a polgármesteri hivatalok és a közös önkormányzati hivatalok köztisztviselőitől. A nyomtatásban utolsóként megjelent helységnévtárban (Hnt. 2003) a névadatok – amennyire földrajzi névnek tekinthetőek voltak – a földrajzi nevek helyesírási szabályzata (FNH.) szerint szerkesztett formában jelentek meg. Az azóta a KSH honlapján megjelenő újabb névadatok (Hnt. 2015) esetében viszont az az elv érvényesül, hogy – mivel az önkormányzati törvény a települési önkormányzatokat ruházta fel a településrészek megállapításának jogával – a helyi hivataloktól kapott neveket nem bírálhatják felül. A nevek mögött nem feltétlenül van önkormányzati határozat, de ha van is, a képviselő-testületek többnyire szóban mondanak véleményt az előterjesztésekről, így újabban a hivatali munkatársak nyelvi/névtani kompetenciája és helyesírási képességei határozzák meg az egyik legfontosabb állami intézmény földrajzi névi adatainak minőségét. A kifogásolható bejegyzések száma igen magas, százas nagyságrendű. Többségében arról van szó, hogy helyesírási felülvizsgálatnak kellene az anyagot alávetni, mint például az alábbi esetekben (1. táblázat).

1. táblázat: Hibás helyesírási településrészek a helységnévtárban

Jogszabályban	Helyesen
<i>Alpek-tanya (Alap)</i>	<i>Alpektanya</i>
<i>Alsó-Katalin telep (Bátonyterenye)</i>	<i>Alsókatalintelep</i>
<i>Belső újtelep (Békéssámson)</i>	<i>Belsőújtelep</i>
<i>Bogár tanya (Dénesfa)</i>	<i>Bogártanya</i>
<i>Eperjes tanya (Mezőnagy Mihály)</i>	<i>Eperjestanya</i>
<i>Erdő dűlő (Apostag)</i>	<i>Erdődűlő</i>
<i>Felső-Fok (Dunaföldvár)</i>	<i>Felsőfok</i>
<i>Felső-Homokerdő (Dunaföldvár)</i>	<i>Felsőhomokerdő</i>
<i>Felső-Katalin telep (Bátonyterenye)</i>	<i>Felsőkatalintelep</i>
<i>Hosszúhegy-liget (Nemesnádudvar)</i>	<i>Hosszúhegyliget</i>
<i>Kis-Szőlővölgy (Kazincbarcika)</i>	<i>Kisszőlővölgy</i>
<i>Kis-Uraj kertek (Ózd)</i>	<i>Kisurajkertek</i>
<i>Kossuth-telep (Perkáta)</i>	<i>Kossuthtelep</i>
<i>Nagy-Bondor dűlő (Kazincbarcika)</i>	<i>Nagybondordűlő</i>
<i>Nagy-Szőlővölgy (Kazincbarcika)</i>	<i>Nagyszőlővölgy</i>
<i>Papok dűlője (Csabdi)</i>	<i>Papokdűlője</i>
<i>Platános liget (Csabdi)</i>	<i>Platánosliget</i>
<i>Sertéstenyészti telep (Sajószöged)</i>	<i>Sertéstenyészti telep</i>
<i>Sírató üdülő-telep (Békésszentandrás)</i>	<i>Sírató-üdülőtelep</i>
<i>Szemcsei szőlőhegy (Tamási)</i>	<i>Szemcseiszőlőhegy</i>

Máshol az elnevezés aktusától várhatnánk el, hogy erős használati értékkel is bíró, beszédben és írásban könnyen kezelhető, névszerűen viselkedő alakot eredményezzen; többek közt az utóbbiak helyett: *Felső-Kereszthegy-szőlős* (Fertőrákos), *Külső Téglaház vége* (Dunaföldvár), *Közép Homokerdő vége* (Dunaföldvár), *Pingyom-Mályi* (Mályi, tkp.

a Pingyom Mályira eső része), *Széldomb gerenda dűlő* (Varbó), *Várdomb bal alsó sor* (Kazincbarcika), *Várdomb felső sor* (Kazincbarcika).

A helységnévtár Településrész megnevezése fejlécű oszlopába írt nevekkal más gond is akad. Először is számos esetben kiderült: a KSH és az önkormányzatok adatforgalmában nem mindig szempont, hogy a valóságosan és széles körben használt nevek kerüljenek bejegyzésre. Például Solt egyik jelentős településrésze a *Járáspuszta* nevet viseli, ezen a néven szerepel közúti táblán,² menetrendekben, hirdetésekben; a helységnévtárban azonban egy évtizedekkel ezelőtt téves okokból rögzült *Tsz-lakótelep* névadat szerepel, és ezt vette át a GoogleMaps is. A két adat azonosságát csak a különlegesen jó helyismerettel rendelkezők tudhatják. Számos helyen név vagy nevek helyett mindössze *Tanya*, *Tanyák* bejegyzés áll, jöllehet például Kardoskúton a komoly történelmi múlttal rendelkező, széles körben ismert *Pusztaközpont*-ot, Magyarbánhegyesen pedig a *Szociális otthon* több mint száz lakójának otthonát adó jelentős lakó- és egyéb gazdasági épületeit is takarja a névnek aligha mondható bejegyzés. Helyi elbeszélések szerint a KSH maga kért leegyszerűsített formájú, összevont adatközlési módot. A dolog konfliktust eredményez a Földrajzinév-tár szerkesztésében is, ugyanis a rendelet kimondja: 6. § (2) „...településrészneveket Magyarország Helységnévtára adatainak felhasználásával kell feltüntetni” – miközben a helyben megerősített névalak *Járáspuszta*, *Pusztaközpont* stb.

3.3. A központi címregiszterről és a címkezelésről szóló kormányrendelet (KormR3) országosan egységes címrendszer létrehozását irányozza elő, és részletesen leírja a címképzés szabályzatát. A tanyák kivételével valamennyi címadatnak tartalmaznia kell a közterület meghatározását, amely két részből áll: közterületnévből és a közterület jellegének megadásából. A rendelet 1. melléklete rögzíti is, mely közterületi jellegek alkalmazhatók címadatokban: *allé, alsó rakpart, alsó sor, bekötőút, dűlő, faszor, felső rakpart, felső sor, főtér, főút, gát, határ, határsor, határút, ipartelep, kert, kertsor, korzó, környék, körönd, körtér, körút, köz, lakópark, lakótelep, lejtő, lépcső, lépcsősor, liget, major, mélyút, negyed, oldal, országút, park, part, pincesor, puszta, rakpart, sétány, sikátor, sor, sugárút, szállás, szektor, szél, szer, sziget, szőlőhegy, tag, tanya, telep, tér, tető, udvar, út, utca, útja, üdülőpart, üdülősor, üdülőtelep, vár, várkert, város, villasor, völgy, zug*. A listát végigolvasva szembevetendő, hogy számos településrészi (*major, negyed, puszta, szállás, szer, telep, üdülőtelep, város* stb.), természetföldrajzi (*oldal, sziget, szőlőhegy, tető, völgy* stb.) és egyéb (*környék, szektor* stb.) jelleget is felsorol. Hogyan állt össze a lista? A jogszabály a végrehajtásban alapvetően támaszkodik az ingatlan-nyilvántartási adatokra, és az ott talált címadatokból szedték ki a jellegeket. De hogyan kerültek az adatok az ingatlan-nyilvántartásba? A földhivatali ügyintézők rögzítették őket, alapvetően az adásvételi szerződések alapján. Amennyiben az ügyintézők nem ismerték fel a címadatban egyes lakott helyek településrészi jellegét (ez nem is lehetett a feladatuk), vagy oly régen rögzítették az adatokat, hogy még nem is voltak letisztult földrajzinév-írási szabályok, a jellegre utaló földrajzi közneveket akadály nélkül írták külön szóban a rendszerbe. A kormányrendelet tehát nyelvi ellenőrzésen át nem esett, alacsony szintű bejegyzéseken alapuló adatállományra támaszkodott, és helytelen névhasználati módokat jogszabály formájában is megerősített. Ez azért okoz és fog még okozni számos problémát, mert a helyesírási szabályzat más és más írásmódot rendel a különböző névtípusokhoz (a településrészekhez a

² <http://static.panoramio.com/photos/large/114753377.jpg> (2016. 11. 18.)

néhány pontba foglalható kivételtől eltekintve egybeírását), míg a címregiszter elvárja, hogy a településrészi jellegek külön szóban legyenek bejegyezve. Ha tehát például egy utcák nélküli, halmazjellegű vagy szórtan települt, *Malompuszta* vagy *Malomvölgy* nevű helyen lakó személy címe helyesen volt eddig bejegyezve, akkor a címregiszter feltöltése közben vagy kettészedik (*Malom puszta*, *Malom völgy*), vagy kiegészítik például így: *Malompuszta út* vagy *Malomvölgy dűlő*. Mindkét esetben jelentősen megváltozik helynévkincsünk rendszere, egységessége, és erősödik a helyesírási bizonytalanság.

A felsorolásban mindössze egy személyjeles alak található (*útja*), ez feleslegesen korlátozza a nem ritka, hasonló szerkesztésű *dűlője*, *kertje*, *parkja* stb. utótagú nevek használatát.

A központi címregiszter létrehozását szolgáló jogszabályváltozások során kiegészült a földrajzi nevek megállapításáról és nyilvántartásáról szóló kormányrendelet (jelenleg hatályos: KormR2) is, többek közt azokkal a passzusokkal, amelyekkel a közterületnevek összetéveszthetőségét kívánják kizárni (KormR3, 31. §). Az összetéveszthetőség eseteit a következő öt pontban határozták meg: „ha

- a) csak a birtokos eset jelének [!] meglétében vagy hiányában különböznek,
- b) csak ragozásban különböznek,
- c) ugyanannak a névnek egybe- és különírott formájú változatai,
- d) ugyanannak a szónak rövidített és teljes kiírású változatai[,] és másban nem különböznek,
- e) ugyanannak a szónak másféle írásmódú változatai[,] és másban nem különböznek.”

E szakasz nem a magyar viszonyok figyelembevételével készült. Különösen a ragozásbeli különbségre utaló b) pont árulkodik a külföldi minta adaptálásáról, hiszen a magyarban ilyen probléma nincs. Ellenben nagyon is élő gondot okoznak a keresztnévek, előnevek, cím-, rang- és titulusjelzők meglétéből vagy hiányából, a történelmi családnévek többféle írásmódjából, illetve a fogalmilag közeli közterületjellegek vegyes használatából fakadó keveredések. Így akadály nélkül alkalmazható lenne a *Széchenyi utca*, *Széchenyi út*, *Széchenyi István utca*, *Gróf Széchenyi István utca* és a többi variáció.

3.4. A természetvédelmi védetség kihirdetése jogszabályokban, jellemzően miniszteri rendelet formájában valósul meg, nevet rendelve valamennyi érintett területhez. A több száz vonatkozó rendelet jelentős része mutat bizonytalanságot, jellemzően helyesírási hibát, jóllehet a nevek alakjának meghatározását a kormányrendelet az FNB feladatkörébe helyezte. Az indokolatlan nagybetűzés és a tól–ig viszonyok jelölésére szolgáló nagyköjtőjel ismeretének csaknem teljes hiánya a legszembeütőbb. A nagybetűk használatának elszaporodása az idegen nyelvi minták mellett az intézménynévként való felfogásra vezethető vissza a természetvédelmi terület besorolású egységeknél, amelyek pedig nem sorolhatók oda, szemben a nemzeti parkokkal és tájvédelmi körzetekkel. Néhány példa (a kurziválások tőlem származnak):

– A *Kiskunhalas-Fejétki Mocsár Természetvédelmi Terület*, a *Bácsalmási Gyapjas Gyűszűvirág Termőhelye Természetvédelmi Terület* létesítéséről és a *Péteri-tavi Madárrezervátum Természetvédelmi Terület* bővítéséről szóló 14/1992. (VI. 30.) KTM rendelet (helyesen: *Kiskunhalasi Fejétki-mocsár természetvédelmi terület*, *Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág termőhelye természetvédelmi terület* és *Péteri-tavi madárrezervátum természetvédelmi terület*);

- A *Bogyiszlói Orchideás Erdő Természetvédelmi Terület* létesítéséről szóló 11/1992. (III. 25.) KTM rendelet (helyesen: *Bogyiszlói orchideás erdő természetvédelmi terület*);
 - A *Csongrádi Kónyaszek Természetvédelmi Terület* létesítéséről szóló 26/1998. (VII. 10.) KTM rendelet (helyesen: *Csongrádi Kónya-szek természetvédelmi terület*);
 - Az *Edelényi Magyar Nőszirmos Természetvédelmi Terület* létesítéséről szóló 8/2005. (III. 23.) KvVM rendelet (helyesen: *Edelényi magyar nőszirmos természetvédelmi terület*);
 - A *Körös-Maros Nemzeti Park* létesítéséről szóló 3/1997. (I. 8.) KTM rendelet (helyesen: *Körös-Maros Nemzeti Park*);
 - A *Tiszatelek-Tiszaberceli-ártér természetvédelmi terület* védettségének fenntartásáról szóló 80/2007. (X. 18.) KvVM rendelet (helyesen: *Tiszatelek-Tiszaberceli-ártér természetvédelmi terület*);
 - A *Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet* létesítéséről szóló 19/1998. (VI. 25.) KTM rendelet (helyesen: *Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet*).
- A természetvédelmi védettségről szóló jogszabályokban előforduló további téves névalakok a teljesség igénye nélkül:

2. táblázat: Hibás névalakok a természetvédelmi jogszabályokban

Jogszabályban	Helyesen
<i>Darvas tó</i>	<i>Darvas-tó</i>
<i>Fehérvíz</i>	<i>Fehér-víz</i>
<i>Földvári tó</i>	<i>Földvári-tó</i>
<i>Fóti Somlyó</i>	<i>Fóti-Somlyó</i>
<i>Fülöpszék</i>	<i>Fülöp-szék</i>
<i>Jakabhegy</i>	<i>Jakab-hegy</i>
<i>Kőlyuktető</i>	<i>Kőlyuk-tető</i>
<i>Körmendi-kastélypark</i>	<i>Körmendi kastélypark</i>
<i>Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet</i>	<i>Közép-tiszai Tájvédelmi Körzet</i>
<i>Mogyorósdomb</i>	<i>Mogyorós-domb</i>
<i>Pálvölgyi barlang</i>	<i>Pálvölgyi-barlang</i>
<i>Peregi Parkerdő</i>	<i>Peregi-parkerdő</i>
<i>Sár-álló</i>	<i>Sárálló</i>
<i>Sárosfői Halastavak</i>	<i>Sárosfői-halastavak</i>
<i>Sárvíz-völgye</i>	<i>Sárvíz völgye</i>
<i>Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet</i>	<i>Szatmár-beregi Tájvédelmi Körzet</i>
<i>Tapolcai tavasbarlang</i>	<i>Tapolcai-tavasbarlang</i>
<i>Zádor-híd</i>	<i>Zádor híd</i>

A jogszabályi helyek egy-egy nem kellő körültekintéssel megformált alakját akár egy szűk szakmai környezetben ható névalaknak gondolhatnánk. Valójában azonban a legtöbb információs kiadványban, kihelyezett táblákon és az internetes térképi felületek többségén³ az itteni alakok élnek, ugyanis nemcsak a földrajzi névre, hanem a rendeletben szereplő teljes névalakra értik a hivatalos név kifejezést. Szerencsére találhatunk példákat a jogszabályi hely bátor felülírására is.⁴

³ <https://www.google.hu/maps/place/Csongr%C3%A1d/@46.7023772,19.9878325,12.75z/data>

3.5. A nemzeti vagyonról szóló törvény (Nvtv.) az 1. mellékletben felsorolja az állami tulajdonban lévő vizeket és vízi létesítményeket. A jegyzék nemcsak a feltűnően hanyag helyesírással hívja fel magára a figyelmet, hanem kérdésessé teszi (a lejjebb következő barlangnevekkel együtt), hogy minden esetben földrajzi nevekkkel van-e dolgunk, amikor egy bizonyos típusú földrajzi objektumot a felelősséget viselő szervezeten belül regisztrálnak. A vizek és barlangok nevét illetően az FNB-nek a jogköre a megállapítás. Vajon a nyilvántartás törvényi keretek közé kerülése nem megfelelő aktusa egyben a hivatalos névmegállapításnak is?

3. táblázat: Hibás víznevek a nemzeti vagyonról szóló törvényben

Jogszabályban	Helyesen
<i>Brandt-majori-csatorna</i>	<i>Brandtmajori-csatorna</i>
<i>Csorna-Foktői-csatorna</i>	<i>Csorna-Foktői-csatorna</i>
<i>Dinnyés-Kajtori-csatorna</i>	<i>Dinnyés-Kajtori-csatorna</i>
<i>Duna-Sióközi [ártéri öblözet]</i>	<i>Duna-Sió közti [ártéri öblözet]</i>
<i>Felső Cseregle szigeti mellékág</i>	<i>Felső-Cseregleszigeti-mellékág</i>
<i>Gyáli-1. főcsatorna</i>	<i>Gyáli 1. főcsatorna</i>
<i>Gyáli-17. csatorna</i>	<i>Gyáli 17. csatorna</i>
<i>Gyula szigeti mellékág</i>	<i>Gyula-szigeti-mellékág</i>
<i>Halásztanyai-(XXI.)csatorna</i>	<i>Halásztanyai (XXI.) csatorna</i>
<i>Hosszúfok-Határér-Köleséri-főcsatorna</i>	<i>Hosszúfok-Határér-Köleséri-főcsatorna</i>
<i>Jászfényszaru [ártéri öblözet]</i>	<i>Jászfényszarui [ártéri öblözet]</i>
<i>Kadarcs-Karácsonyfoki-csatorna</i>	<i>Kadarcs-Karácsonyfoki-csatorna</i>
<i>Kompkötő szigeti mellékág</i>	<i>Kompkötő-szigeti-mellékág</i>
<i>Kvassay zsilip</i>	<i>Kvassay-zsilip</i>
<i>Ponton-híd szigeti mellékág</i>	<i>Pontonthíd-szigeti-mellékág</i>
<i>Sámson-Apátfalvi-Száraz-ér</i>	<i>Sámson-Apátfalvi-Száraz-ér</i>
<i>Sárosd-Seregélyesi-vízfolyás</i>	<i>Sárosd-Seregélyesi-vízfolyás</i>
<i>Szód-Rákospatak</i>	<i>Szódrákosi-patak</i>
<i>Tisza tó</i>	<i>Tisza-tó</i>
<i>Vén Duna</i>	<i>Vén-Duna</i>

A Belügyminisztérium Vízügyi Főigazgatóságának honlapján⁵ ugyancsak gondozatlan a vizek jegyzéke; alapvetően a kötőjelezés okoz gondot; pl. *Babócsai Rinya* (helyesen: *Babócsai-Rinya*), *Felső Válicka* (h.: *Felső-Válicka*), *Foglár csatorna* (h.: *Foglár-csatorna*), *Geleji tározó* (h.: *Geleji-tározó*), *Hollózugi árapasztó* (h.: *Holló-zugi-árapasztó*), *Kerka patak* (h.: *Kerka-patak*), *Lápi mellék csatorna* (h.: *Lápi-mellékcatorna*), *Tatai Öregtő*

=!4m5!3m4!1s0x4743f0e1e4f0161b:0x400c4290c1e1470!8m2!3d46.7084264!4d20.1436061 (2016. 11. 08.); <http://anp.nemzetipark.gov.hu/edelenyi-magyar-noszirmos-termeszetvedelmi-terulet> (2016. 11. 12.)

⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1pi%C3%B3%E2%80%93Hajta_Vid%C3%A9k_T%C3%A1jv%C3%A9delmi_K%C3%B6zvet (2016. 11. 21.)

⁵ <https://www.vizugy.hu/>

(h.: *Tatai [Öreg]-tó*), *Zala-Somogyi határárok* (h.: *Zala-Somogyi-határárok*), *Zátonyi Dunaág* (h.: *Zátonyi-Duna-ág*).

Nemcsak az írásmód vonatkozásában találunk problémákat, hanem az egységes használat szempontjából is. Előfordul, hogy vízügyi tervezési munkákban más alakot találunk, mint a névtárakban, térképeken; pl. *Kati-ér ~ Derecskei-Kálló*.

3.6. Az Országos Barlangnyilvántartás a magyar állami természetvédelem hivatalos honlapján is megtalálható (OBny.). A helyesírás esetlegességén túl (*Áfonya-utcai-barlang, Andris-lyuka, Bemapó-sziklaeresz, Csehek-szakadéka, Kastély-alatti-kőfülke, Római-fürdő-barlangja* stb.) a bejegyzések névszerűsége sem mindig teljesül: *Damasa-szakadéki Csapda, Dömösi átkelés feletti-barlang, Margitliget köteles-fülke* stb.

Az elnevezések egy része erős kreativitást sugároz: *Éppenhogy-barlang, Dzsungel-nyelő, Rettenetes Fekete Szerzetes-barlangja, Nemússzukmeg-kőfülke, Húsvéti Nyuszi-barlang, Duplanullás-barlang* stb. A bejegyzések zöme mégis adminisztratív azonosító funkciót tölt be név helyett: *1. sz. hasadékbarrang, 168-as zomboly, Hór-völgyi 1. sz. barrang, Hór-völgyi 2. sz. barrang, I-100, I-111., Jakab-hegyi Három-barrangocska C ürege, Király-kő bal alsó barrangja* stb.

Lehet, hogy nem kell minden üregszerű képződményt minden szempontból helyesen formált földrajzi névvel ellátni. Viszont a név szerint való nyilvántartást ígérő ágazati honlap, illetve az, hogy a kormányrendelet a barrangok elnevezését az FNB hatáskörébe utalja, nincs összhangban egymással. Definiálható lenne, hogy mekkora és milyen tudományos és turisztikai jelentőségű objektum nevére kellene formálisan jóváhagyást kérni.

4. Felelőség a nevek közvetítésében. Az állami szervezetek névadatok közvetítőiként, szolgáltatóiként is jelentős hatást gyakorolnak a nemzeti névkultúrára. A már említett központi címregiszter hamarosan feltöltődő rendszerének helynevei megjelennek majd a lakcímkártyákon, az ingatlan-nyilvántartásban és hamarosan valószínűleg a legtöbb geoinformációs alapú keresőrendszerben is.

A tudatos és felelős névhasználatra a következő példával is szeretném a figyelmet felhívni. Bevett gyakorlat, hogy egyszerűsítési, átláthatósági és helytakarékossági okokból – különösen felsorolás jellegű esetekben – nem tesszük ki azokat a földrajzi közneveket, amelyek egyébként részei a névnek, például a megyék esetében a *megye* szót. Csakhogy vannak esetek, amikor ez kötelező lenne. Az Európai Unió létrehozta a statisztikai célú területi egységek nomenklatúráját, benne a harmadik szinten megtalálhatók a magyar megyék is. Ugyanazon közigazgatási egységeknek a magyarországi neve *Pest megye, Heves megye, Bács-Kiskun megye* stb., uniós neve viszont csak *Pest, Heves, Bács-Kiskun* stb. (EUStat.), és ebből már származtak problémák is: a *Közép-Magyarország* nevű, 2. szintű EU fejlesztési régió kettéválásakor a *Pest régió* névalakról szóltak a tárgyalási anyagok, jóllehet az tökéletesen egyező tartalmú volt a 3. szint *Pest* bejegyzésével. Egy jól és gondozottan feltöltött közigazgatási adatbázis megléte esetén ez nem fordulhatna elő.

5. A digitális világ jelentette kihívások. Érdemes elgondolkodni azon a kérdésen, hogy a szabályozás milyen mértékben alkalmazkodjon a digitális világ jelentette újabb kihívásokhoz. Az internetes térképeken, geoinformációs alkalmazásokon alapuló weboldalakon,

keresőrendszerekben az utóbbi időkben a megalapozatlan nevek feltüntetése igen komoly mértékben elharapózott. Ezek két nagy csoportra oszthatók:

a) alternatív geográfiai és/vagy történelmi szemléletet sugalló szándékos beavatkozások (pl. *Chişinău* > *Kisjenő*,⁶ *Břeclav* > *Leventevár*⁷);

b) automatikus adatkezelésen alapuló keveredések (pl. a romániai Ialomița megye székhelyének *Csanálos* alakban való feltüntetése azon az alapon, hogy a Nagykároly melletti Csanálosnak is *Urziceni* a román neve⁸), illetve névgenerálások (*Recskvasárnap*,⁹ *Leitersdorf im Raabtal* > *Rábakarmestere* és *Raabau* > *Rábaakadálymentes*¹⁰).

Nem is mindig lehet tudni, melyik esettel állunk szemben (pl. *Radkersburg* > *Kerékerősítővár*, *Gornja Radgona* > *Keréknépfel*¹¹). Egy Eger melletti olajfeldolgozó állomásra húzott *Egerszentmárton* felirat¹² például emberi beavatkozásból és adatkeveredésből is származhat. Az internetes térképek helyesírási viszonyaira és az ékezetes betűk esetenkénti eltűnésére itt csak annyiban térnék ki, hogy megemlítem: a kérdés nagyobb figyelmet érdemelne. (Internetes térképi hivatkozásaim ugyan a GoogleMaps oldalaira mutatnak, de ennek csak technikai oka van: ebben a rendszerben tudtam a kifogásolt nevek pontos helyére utaló linkeket kimásolni, más szolgáltatóknál csak a kezdőlaphra tudtam volna kapcsolni. Viszont megállapítható, hogy a térképes alkalmazások – például az útvonaltervezők – többnyire a GoogleMaps felületét használják.)

A fenti problémahalmaz csak a saját gyűjtésemben százas nagyságrendű tételt eredményezett. A jellemzően a magánszférában keletkező alkalmazások számára valamiféle „hivatalos” bélyeggel ellátott névállomány előírása nemcsak szükségtelenül korlátozó, hanem kontraproduktív is lenne, viszont mégsem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy egy szinten megjelenik a nemzeti érdek károsodásának a veszélye, mind kulturális-tudományos vonatkozásban (a helytelen névalakok tévképzeteket keltenek és erősítenek a társadalomban, elsősorban nyelvi, történelmi vonatkozásokban), mind gazdasági-technikai értelemben (pl. telekocsi-szolgáltatás *Kerékerősítővár* kiindulási ponttal). Csak remélhetjük, hogy ezek az adatok nem válnak hivatkozási alappá oktatási segédletekben, anyakönyvezésben stb.

E pontban olyan helyeket is érintettem, amelyek kívül esnek a magyar állam illetékességi területén, ellenben a tárgyalt esetek csak akkor jelennek meg, ha magyar nyelvbeállítását alkalmazunk, vagy eleve magyarországi doménről indítjuk a keresést, ezért – ha közvetve is – de felvethető az illetékesség kérdése.

6. Összegzés. Dolgozatomban nem volt lehetőségem kitérni valamennyi állami, igazgatási kötelekben földrajzi neveket használó, kezelő, nyilvántartó stb. intézmény gyakorlatára.

⁶ <https://www.google.hu/maps/place/Moldova/@46.7296053,26.5212426,7.75z/data=!4m5!3m4!1s0x40c97c3628b769a1:0x258119acdf53accb!8m2!3d47.411631!4d28.369885> (2016. 11. 21.)

⁷ <https://www.google.hu/maps/place/Leventev%C3%A1r,+Csehország/@48.762103,16.8762693,13821m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x476cd55b04ed3415:0x236b0045667b6705!8m2!3d48.75314!4d16.8825168> (2016. 11. 21.)

⁸ <https://www.google.hu/maps/@44.7432945,26.5287608,110488m/data=!3m1!1e3> (2016. 11. 12.)

⁹ <https://www.google.hu/maps/@47.9375429,20.1321377,14.79z> (2016. 11. 12.)

¹⁰ <https://www.google.hu/maps/@46.9505213,15.9339741,13z> (2016. 11. 12.)

¹¹ <https://www.google.hu/maps/@46.6870254,15.98517,3589m/data=!3m1!1e3> (2016. 11. 12.)

¹² <https://www.google.hu/maps/@47.8589573,20.3641783,1508m/data=!3m1!1e3> (2016. 11. 12.)

További vizsgálatokat igényelne olyan erős helynévi vonatkozással (is) bíró adatállományok tisztítása, mint például a műemlékek regisztere (Mab.), mely *Anna-falu* (Csákvár), *Ágota-híd* (Püspökladány), *Brezovay-Kastély* (Felsőzsolca), *Kismegyeház* (Sopron) jellegű adatokat tartalmaz. Ugyancsak külön figyelmet érdemelnek a közoktatásban, oktatási segédletekben megjelenő nevek, amelyek több tekintetben, például a nyugvópontra nem jutó tájbeosztási kérdésekben mutatnak esetlegességeket.

Nem gondolom, hogy a névhasználatban valamiféle központi akaratnak kellene nyilvánulnia, hiszen igen színesek és változatosak a névhasználat szinterei, eltérőek a tudományos megközelítések és a térképi ábrázolás szempontjai. A névanyag megújulása szerves része az életünknek, e változás vizsgálata pedig névtudományunknak is. Viszont a nevek felületes kezelése, a szabadosság elburjánzása nemcsak kulturális károkat okozhat, hanem visszaélésekre is alkalmat adhat.

A földrajzi nevek nívós és megalapozott használata iránti igény beépülése a közigazgatásba, mint láttuk, az élet számos területére kedvező hatással lenne. Szükség van egy olyan szemlélet és stratégia kialakítására a közigazgatásban is, mely felismeri a helyes névhasználathoz fűződő érdekeket, s amelyben földrajzi neveink értéket jelentenek. A közigazgatás elősegíthetné a tudományok és más ágazatok szervezeteinek együttműködését, minősíthetné és hitelesíthetné a létező adatforrásokat, támogatást nyújthatna hiányzó földrajzi neves adatbázisok létrehozásához. A jogszabályi környezet majdnem adott, kisebb kiigazítások és a felelősségi körök újabb tisztázása után csak életet kellene lehelni belé.

Hivatkozott irodalom

- EUStat. = *EUROSTAT RAMON (Reference And Management Of Nomenclatures)*. http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_CLS_DLD&StrNom=NUTS_2013L&StrLanguageCode=EN&StrLayoutCode=HIERARCHIC# (2016. 11. 18.)
- FNH. = FÁBIÁN PÁL – FÖLDI ERVIN – HÓNYI EDE 1998. *A földrajzi nevek helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FövKgy1 = 94/2012. (XII. 27.) Föv. Kgy. a közterület- és városrésznevek megállapításáról, azok jelöléséről, valamint a házszám-megállapítás szabályairól. <http://docplayer.hu/18328119-94-2012-xii-27-fov-kggy-rendelet.html> (2016. 11. 08.)
- FövKgy2 = A Fővárosi Közgyűlés 1992. [VII. 15.] 552. számú határozata. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FovarosKozlony_1992/?pg=386&layout=s (2016. 11. 21.)
- Hnt. 2003 = *A Magyar Köztársaság Helységnévtára*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Hnt. 2015 = *Magyarország helységnévtára*. http://www.ksh.hu/apps/hntr.egyeb?p_lang=HU&p_sablon=LETOLTES (2016. 11. 08.)
- JvJav. = Javaslat városrésznevekkel kapcsolatos döntés meghozatalára, valamint utcanevek védetté nyilvánítására. http://www.jozsefvaros.hu/tu_dokumentumok/2631_20120920_javaslat_varosrez-elnevezesekkel_kapcsolatos_dontes.pdf (2016. 11. 08.)
- KormR1 = 303/2007. (XI. 14.) Korm. rendelet a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapításáról és nyilvántartásáról. *Magyar Közlöny* 2007/183: 10679–10682.
- KormR2 = 303/2007. (XI. 14.) Korm. rendelet a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapításáról és nyilvántartásáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700303.KOR (2016. 11. 21.)

- KormR3 = 345/2014. (XII. 23.) Korm. rendelet a központi címregiszterről és a címkezelésről. *Magyar Közlöny* 2014/183: 25333–25341.
- LÓRINCZE LAJOS 1970. Névtudomány és államigazgatás. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia, Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 325–337.
- Mab. = *Műemlék-adatbázis*. <http://www.muemlekem.hu/muemlek?lap=1&egylopon=20> (2016. 11. 21.)
- Manual 2006 = *Manual for the national standardization of geographical names*. United Nations, New York.
- Nvtv. = 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100196.TV (2016. 11. 12.)
- OBny. = *Országos Barlangnyilvántartás*. <http://www.termeszetvedelem.hu/index.php?pg=caves> (2016. 11. 12.)
- PERGER IMRE 2013. A határon túli vasútállomások neve a vasúti utastájékoztatóban. *Névtani Értesítő* 35: 77–96.
- RÁDAY MIHÁLY szerk. 2003. *Budapest teljes utcanévlexikona*. Sprinter, Budapest.
- RÁDAY MIHÁLY szerk. 2013. *Budapesti utcanevek A–Z*. Corvina Kiadó, Budapest.

MIKESY GÁBOR
Földmérési és Távérzékelési Intézet
Térinformatikai Osztály

GÁBOR MIKESY, Geographical names in public administration

The paper reviews the areas in which public administration plays or should play a role in the formation, registration or the appropriate use of geographical names, mentioning the relevant legal environment. Illustrative name examples taken from the registers of the central areas or the outskirts of populated places (parts of settlements, addresses), national parks, rivers and caves show that the linguistic-orthographic or cultural aspects of establishing geographical names, or deciding the spelling of name forms – and because of which government regulations require the cooperation of an expert body in the name giving process – are not applicable in all cases. The author also discusses the spread of and dangers connect to the superficial use or abuse of geographical names in the digital world. The author emphasizes that the appropriate and standardized use of geographical names is, in fact, a common interest in many fields of life, and could also be effectively promoted by public administration.